

DOĞU AKDENİZ ENERJİ REKABETİNİN BALKANLAR'DAKİ GÜÇ DENGELERİNE ETKİSİ

Riad Domazeti

Referans için: Domazeti, Riad. "Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinin Balkanlar'daki Güç Dengelerine Etkisi". Analiz
INSAMER Analiz. 21.11.2022.

2008 yılında petrol ve doğal gaz yataklarının keşfedildiği Doğu Akdeniz bölgesi, tarih boyunca taşıdığı jeopolitik ve kültürel önemin ötesinde son dönemde küresel enerji rekabetiyle de ön plana çıkıyor. Deniz yetki sahalarının belirsizliği nedeniyle bölgedeki enerji yataklarının Ortadoğu ve Akdeniz bölgesinin ekonomi politiği üzerindeki rekabet ve çatışma riski sadece bu bölge ile sınırlı kalmayıp Avrupa ve Balkanlar'da da siyasi ve ekonomik dengeleri etkileme potansiyeli taşıyor. Doğu Akdeniz enerji rekabetinin yol açtığı kamplaşma, İsrail, Rusya, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu çok katmanlı ve karmaşık jeoekonomik bir denklem yaratıyor. İsrail ve Filistin açıkların-

da bulunan doğal gaz yataklarının miktarı o kadar büyük ki, buradan elde edilecek gazla AB, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını bitirmeyi hedeflerken İsrail, AB üzerindeki nüfuzunu ve konumunu güçlendirmenin hesaplarını yapıyor.

Diğer yandan Balkanlar'da enerji rekabeti deyince, Doğu Akdeniz yataklarından ziyade, Rus enerji şirketi *Gazprom*'un Sırbistan merkezli enerji planları akla geliyor. *Gazprom* şirketi, Sırbistan'ın enerji bağımsızlığını sağlamak için, hatta Balkanlar'da enerji alanında egemen olması için, bu ülkeye önemli yatırımlar yapıyor. Bu kapsamda 2010'lu yıllarda Sırbistan'ın Pančevo kentinde, Balkanlar'da türünün ilk örneği olan 200 mega-

vat kapasiteli yeni bir doğal gaz santralinin inşasına başlandı. Kısa bir süre önce de Sırbistan, Kostolac B3 santralının inşasının tamamlandığını ve Nikola Tesla A1 ve A2 adlı iki yeni santralin daha yapımına başladığını duyurdu. Bölgede büyük projelere yatırım yapan Rusya, bu sayede Sırbistan'ın Balkanlar'da enerji süper gücü olmasına yardım ederek nüfuzunu genişletmeye çalışıyor. Ne var ki Şubat 2022'de başlayan Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi, Sırbistan'ı da Moskova ile Batı ülkeleri arasında bir çıkmazda bıraktı. Dahası ABD, Rusya'nın Balkanlar'da enerji alanındaki adımlarını dengelemek için Bulgaristan'ın enerji lideri konumundaki Overgaz şirketinin hisselerinin %50'sini satın aldı. ABD ayrıca, 2004 yılında kurulan ekonomik politikalar konusunda yardım kuruluşu olan Millenium Challenge Corporation üzerinden Balkan ülkelerine enerji yatırımlarında kullanılmak üzere hibeler veriyor.

Enerji ve siyasetteki bu rekabet ortamında Akdeniz'de keşfedilen doğal gaz kaynaklarının kullanıma sunulması, iki farklı yol üzerinden mümkün görünüyor. Bunlardan biri, Leviathan'da keşfedilen doğal gazın buraya en yakın coğrafya olan ve diğer seçeneklere göre çok daha az maliyetli olan Trans-Anadolu doğal gaz boru hattının (TANAP) Trans-Adriyatik

boru hattı (TAP) ile birleştirilerek Avrupa'ya nakledilmesi. Söz konusu hat hem maliyetin hem de jeopolitik risklerin az olması nedeniyle daha uygulanabilir görünüyor. Buna

karşın diğer seçenek olan gazın Kıbrıs ve Girit adaları üzerinden bir boru hattı inşa edilerek Avrupa'ya nakledilmesi projesinin yakın vadede Avrupa'nın enerji ihtiyacına cevap verebilmesi mümkün görünmüyor. Zira Doğu Akdeniz boru hattı (East-Med) olarak isimlendirilen bu projenin hayata geçirilmesi için Kıbrıs ve Türkiye'nin deniz sahalarının kullanılması gerekiyor, ayrıca uygun altyapı bulunmaması da projenin maliyetini bir hayli yükseltiyor.

Bütün bu dezavantajlarına rağmen East-Med projesinin hayata geçirilmesini isteyen İsrail'in ısrarları, Akdeniz'de yüksek gerilimli bir ortamın oluşmasına neden olmuş du-

rumda. Bu projenin gerçekleştirilmesini en çok isteyen ülkelerden biri de Yunanistan. Zira projenin merkezine kendisini koyan Yunanistan, bu sayede yalnız Doğu Akdeniz'de değil, Balkanlar'da da güç dengelerini etkileyebileceğini öngörüyor. Bu ise zaten etnik ve jeopolitik cepheleşme nedeniyle karışık olan bölgedeki havanın daha da gerginleşmesine neden olacak bir durum. Diğer yandan AB ve ABD'nin güneyden kuzeye Avrupa'da yeni bir enerji rotası oluşturarak Balkanlar'ı hem

Yunanistan merkezli güneyden kuzeye bir doğal gaz boru hattının kurulması, yeni bir enerji piyasası oluşması demek oluyor. Böyle bir durumun da Balkanlar'daki güç dengelerini kalıcı şekilde değiştireceği öngörülüyor.

enerji transferinde önemli bir kavşak hâline getirmeyi hem de bölgeyi bir enerji hubuna dönüştürmeyi planladıkları anlaşılıyor. Dolayısıyla gerek Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının Balkanlar üzerinden nakli gerekse AB'nin enerji planları, Yunanistan merkezli bir rekabetin öne çıkmasına ve bölgedeki güç dinamiklerinin değişmesine neden olacak görünüyor.

Yunanistan İsrail ile birlikte Akdeniz açıklarında keşfettiği hidrokarbon enerji rezervlerini Avrupa'ya taşımak için Güney Kıbrıs-Yunanistan hattının kullanılması konusunda ısrar ediyor. East-Med projesine göre, Doğu Akdeniz enerji kaynakları Balkan ülkelerinin bazılarını kapsayacak. Bu proje ile özellikle Yunanistan'ın merkezî bir konumda olması öngörülüyor. 2018 yılında dönemin İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, enerji iş birliğini arttırmak için özellikle Romanya, Bulgaristan, Sırbistan ve Hırvatistan'la bir dizi görüşme gerçekleştirmişti. İsrail ve Yunanistan East-Med projesini hayata geçirmek için diğer Balkan ülkelerini de projeye dâhil etme stratejisi izliyor. Bu çerçevede Kuzey Makedonya ve Kosova'yı da projeye dâhil etmeye çalışan İsrail ve Yunanistan, şu günlerde Balkanlar'daki gaz tedariki altyapısını döşemekle meşgul. Bu bağlamda Yunanistan-Bulgaristan, Yunanistan-Arnavutluk ve Yunanistan-Kuzey Makedonya bağlantıları üzerinde ya çalışılıyor ya da bazı projelerde ihaleler yapılmış durumda.¹

Öte yandan Yunanistan ve İsrail'in belirtilen projeksiyonlarına bağlı olarak kurulacak gaz ve enerji boru hatları ve yeni enerji bağlantıları ile Atina merkezli yerel enerji piyasa akı-

şının sağlanması, Yunanistan'ı Balkanlar'ın en güçlü ve stratejik ülkesi konumuna yükselteceği için bu durumun diğer Balkan ülkelerinin menfaatine olmayacağı anlaşılıyor. East-Med'in hayata geçirilmesi ayrıca İsrail'in de Balkanlar tarihinde ilk defa stratejik bir konuma yükselmesi anlamına geliyor. Bunun dışında İsrail yönetimi AB ülkelerine gaz sağlamak suretiyle hem küresel enerji rekabetinde söz sahibi olacak hem de AB'nin İsrail'e bağımlılığı artacak. Böylece İsrail önemli bir hedefine daha ulaşmış olacak. Hasılı bu projenin hayata geçirilmesi hâlinde iki büyük sonuçla karşı karşıya kalınabilir: Birincisi; proje 1990 sonrası oluşan güç dengelerini değiştirip Yunanistan'ı bölgenin mutlak hâkimi ve dominant gücü hâline getirebilir. Bu durum Yunanistan'ın bölgedeki daha zayıf ülkelerin toprak ve ekonomik kaynaklarına karşı istilacı bir tutum benimsemesi ihtimalini güçlendirip yeni çatışmaları tetikleyebilir. İkincisi; İsrail'in AB karşısındaki konumunu güçlendireceği için bu durum AB'nin Filistin ile ilgili pozisyonunun esnemesine ve İsrail'in Filistin'i işgal hedefinde daha rahat hareket etmesine sebep olabilir.

Yunanistan merkezli güneyden kuzeye bir doğal gaz boru hattının kurulması, yeni bir enerji piyasası oluşması demek oluyor. Böyle bir durumun da Balkanlar'daki güç dengelerini kalıcı şekilde değiştireceği öngörülüyor. Bu senaryonun gerçekleşmesi aynı zamanda Arnavutluk, Kuzey Makedonya ve Kosova'yı enerjide Yunanistan'a bağımlı hâle getireceği için Balkanlar'da Yunanistan'ın ekonomik ve stratejik konumunun hayli yükseleceği anlamına geliyor. Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan ve Arnavut Müslümanlardan arındırılan

Çameria, 78 yıl önceki soykırımın etkilerinin ve savaş koşullarının devam ettiği bir bölge. Böyle bir konjonktürde Yunanistan'ın enerji üstünlüğünü ele geçirmesi, şüphesiz Arnavutluk'u Yunanistan'a karşı mutlak savunmasız bırakacak bir gelişme olacak. Bu durumda 1998 yılında olduğu gibi, Arnavutluk'un güney illerine karşı Yunanistan'ın kültürel ve hatta fizikî ihlalleri söz konusu olabilir.

Bu tür bir sonucun ortaya çıkmaması için East-Med projesine alternatif olan ve Türkiye'nin merkezde bulunduğu Arnavutluk üzerinden İtalya'ya geçmesi öngörülen TAP ile Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının birleşimi ve nakli, Balkanlar'daki güç dengeleri açısından son derece önemli görünüyor. Bu bağlamda her iki projenin de kesişme noktasında bulunan Balkanlar, Yunanistan ile Türkiye arasında enerji rekabetinin artmasına neden oluyor. Yunanistan ise İsrail'le iş birliğini artırarak hem Türkiye'yi devre dışı bırakmayı hedefliyor hem de güney koridorunu *bypass* ederek deniz yoluyla İsrail-Kıbrıs-Yunanistan koridorunu kullanmayı amaçlıyor.²

Öte yandan 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile Libya arasında imzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması'nın İsrail'in Yunanistan güzergâhını kullanmasını engelleyebileceği değerlendiriliyor. Dolayısıyla bu anlaşmanın korunması Balkanlar'daki güç dinamiklerinin değişimini ve daha büyük bir çatışmayı önlemesi hasebiyle son derece hayati. Diğer yandan ürettiği doğal gazı bir an önce ihraç etmek isteyen İsrail, anlaşma yürürlükte olduğu sürece ya Libya ve

Türkiye'deki siyasi ortamın değişmesini bekleyecek ya da Türkiye ile anlaşmak zorunda kalacak.

Tel Aviv'in Akdeniz'de doğal gaz boru hatları inşası ve ihracatı hem Balkanlar'ı yakından ilgilendiriyor hem de Türkiye, ABD, AB ülkeleri, Çin ve Rusya'nın da içinde bulunduğu karmaşık bir tablo ortaya çıkartıyor. Rusya'nın Avrupa'daki enerji tekeli korumaya çalıştığı mevcut konjonktürde Yunanistan da maksimalist ve bölgesel hegemonya yaratma amacıyla hareket ediyor. Hasılı böyle bir ortamda Balkan ülkeleri de bu rekabet ve gerginliğin gölgesinde kalmaya devam edecek görünüyor. Bu koşullar altında Türkiye'nin yürüteceği sağduyulu ve dengeli Libya politikaları, Balkanlar'daki güç dengelerinin korunması açısından hayati önem taşıyor.

TANAP Projesi

East-Med Projesi

Sonnotlar

- ¹ Dursun Yıldız, “Trump’un Golan Açıklaması ve Golan Tepelerinin Hidropolitik ve Stratejik Derinliği,” Hidropolitik Akademi, 01.03.2020, <https://www.hidropolitikakademi.org/tr/article/27584/trumpin-golan-aciklamasi-ve-golan-tepelerinin-hidropolitik-ve-stratejik-derinligi> (20.04.2022).
- ² Stratejik derinlik, devletlerin ulusal güvenlik literatüründe önemli yer edinmiş bir askerî coğrafya terimidir. Kavram, hücum hâlindeki düşman kuvvetlerinin saldırı altındaki ülkenin önemli

şehir merkezlerine, parlamento binasına ya da stratejik karar merkezlerine olan gerçek uzaklığına atıfta bulunur. Düşman kuvvetlerinin olası bir senaryoda belirlenmiş bir çemberden uzak tutulması hedeflenir. Bu uzaklığın kantitatif değeri ise stratejik derinliğin niteliğini gösterir. Ayrıca bk. “Golan Tepeleri’nin İsrail İçin Önemi: Stratejik Kültürün Coğrafi Parametresi”, <https://www.akademikkaynak.com/golan-tepelerinin-israil-icin-onemi-stratejik-kulturun-cograf-parametresi.html> (09.08.2022).